

ДИПЛОМАТИЈА НА НАЈВИСОКО НИВО (САМИТ) DIPLOMACY AT HIGHEST LEVEL (SUMMIT)

Milorad Petreski, MA candidate at Faculty of Law "Iustinianus Primus"
– Institute of international law and international relations
petreski_milorad@yahoo.co.uk

АПСТРАКТ: Почитувани, трудот кој се наоѓа пред вас претставува обид да се дефинира и карактеризира дипломатијата на највисоко ниво (Самит) како алатка за унапредување на надворешно-политичките односи и начин за комуницирање во мултилатералната дипломатија. Преку научно истражувачката анализа е даден општ преглед на самитите во поглед на нивниот историски развој, нивно разграничување од другите билатерални и мултилатерални средби, различните видови самити, целите кои се постигнуваат со нивното одржување, важноста и спроведувањето на одлуките кои се донесуваат, зошто се значајни како такви со посебен осврт на некои од поважните самитски средби на НАТО Алијансата и одлуките кои беа донесени на истите. На самиот крај на трудот се поместени моите заклучни согледувања во насока на тоа зошто сеуште опстојува НАТО.

Клучни зборови: дипломатија, самит, агенда, одлуки, НАТО.

ABSTRACT: Dear all, the paper in front you presents an attempt to define and characterise diplomacy at highest level (Summit) as a tool for promotion of foreign policy relations and way of communicating in multilateral diplomacy. Through scientific reasearch analise is given general look of summits, their historical development, making distinction from other types of bilateral and multilateral meetings, the different types of summits, the purposes that are achieved with their holding, the importance and implementation of decisions that are made, why summits are significant, with a special review of the most important summit meetings of the NATO Aliance and the decisions that were made. Concluding observations are given at the end of the paper in direction of why NATO still exists.

Key words: diplomacy, summit, agenda, decisions, NATO.

Вовед

Постојат различни начини и форми на остварување на комуникации на меѓународно поле, кои што по својата зачестеност се најчесто мултилатерални, т.е. се

одвиват меѓу повеќе меѓународни субјекти⁴⁹. Еден од начините на остварување на мултилатералната дипломатија е преку организирање средби на највисоките претставници на меѓународните субјекти. Овие средби во политиката се наречени **самити**. Терминот самит во географијата се користи за ословување на највисок врв на планина, што ќе укаже дека во дипломатијата е термин кој означува средби на највисоките претставници на една држава, т.е. шефови на држави и претседатели на влади, како и челници на меѓународни организации и меѓународни институции. Тие се места за водење на преговори, т.е. простор на кој може да се разменат мислења и гледишта апропо конкретни проблеми со перспектива за решавање на истите.

Постојат најразлични видови самити и поради тоа тешко е да се направи воопштување за ликот на самитот. Голема е разликата помеѓу тет-а-тет самитите за време на Втората светска војна, кои се одвивале помеѓу лидерите на Алијансата и денешните глобални самити. Јалта од 1945 година и глобалниот самит во Јоханезбург од 2002 година влегуваат во категоријата на самити, но имаат многу малку заеднички нешта. Во периодот на Студената војна самитите се всушност форуми за размена на идеи од областа на политиката и начини за изнаоѓање мерки за надминување на политичките проблеми. Во периодот на седумдесеттите години на минатиот век овие средби добија економски карактер, особено со порастот на невработеноста и зголемувањето на цените на горивото.

Со забрзувањето на процесот на глобализацијата и зголемувањето на меѓузависноста, се појавија клучни глобални проблеми од областа на емиграцијата, екологијата, како последица на брзата индустријализација, организираниот криминал и сл. Сите овие проблеми се наметнуваат како меѓународни, затоа што ја надминуваат физичката граница на државата како меѓународен субјект и на тој начин влегоа во агендите на голем број самити.

Агендата на самитите е многу важен елемент и предуслов за успешноста на истите (Вилман, 2000). Потребно е утврдување на реални цели и решливи проблеми. Агендата всушност ги обликува одлуките кои се донесуваат. Интересна е агендата на Г8 самитите, т.е. нејзиниот развој со текот на годините. Еволуцијата на агендата на Г8 самитите е всушност фасцинантна (Вилман, 2000). Првично на овие самити се разговара за меѓународната монетарна политика и проблемите поврзани со таа област. Со текот на времето, овие самити добија се поголема политичка нишка. Во 1981 и 1982, доминираа одлуките на Исток-Запад релациите. Главниот проблем кој се разгледуваше

⁴⁹ Дури и оние од билатерален карактер имаат мултилатерален ефект, особено ако е остварена билатерална средба помеѓу челници на економски и политички моќни земји (пр. САД и ЕУ)

на самитот во Токио, беше тероризмот. Во раните деведесетти Светскиот економски самит се концентрираше на трансформацијата на Русија и земјите од Источниот блок. Самитот во Келн се осврна на кризата на Косово во 1999, но исто така и на скратување на долгот на земјите должнички. Ова покажува дека поставувањето на агендата е висок политички процес.

Различни се **целите** кои треба да се постигнат на овие највисоки форуми. Постојат самити чија основна тенденција е завршување на конфликти. Други имаат за цел воспоставување на нов поредок или развивање на веќе постоечкиот; некои служат како инструменти кои даваат ориентација за востановување на нови вредности и цели; некои имаат за цел координација на нациите. Еден од најзначајните самити на европско тло кој е всушност и најмасовниот мултилатерален самит во седумдесеттите години на минатиот век е самитот на КЕБС/ОБСЕ, чија основна цел беше продлабочување на соработката и утврдување на безбедноста на Европа, а во последната декада на минатиот век воспоставување на нов европски поредок.

Неколку билатерални самити направија голема промена на светско ниво, како што е самитот на кој учествуваше Никсон(САД) и Мао Це Тунг (Кина), како и самитот во Кемп Дејвид, каде се сретнаа претседателите на Израел и Египет, со посредство на САД. Голем број на самити имаат карактер на ориентациони средби, на кои не се носат конкретни одлуки. Последниве многу често во јавноста се познати како скапи медиумски спектакли.

Одлуките кои се донесуваат на самитите се теоретски начин на решавање на проблемите. Кои одлуки ќе се донесат на овие самити и како тие ќе се имплементираат во реалноста се основен критериум за оценување на успешноста на една ваква средба. Теоретски ова тврдење е издржано, но оценувањето на успешноста е многу комплексен и долготраен процес. Првенствено поради фактот што ефектите од одлуките се гледаат многу подоцна. Иднината е таа која ќе го даде завршниот суд. Според Рејнолдс само еден "персонален самит" даде реални резултати. Тоа е средбата помеѓу Михаил Горбачов и Роналд Реган од 1985 во Женева. (Се разбира ова е став на западен теоретичар, кој во распаѓањето на СССР гледа како на еден од најголемите успеси на западната демократија). Според него ова се должи на добрата организација на самитот (Меколистер, 1993).

Самитот претставува начин за остварување на комуникацијата во мултилатералната дипломатија преку организирање средби на највисоките претставници на една држава (шефови на држави и претседатели на влади), како и челници на меѓународни организации, а со цел водење преговори, размена на мислења, ставови и гледишта во контекст на конкретните проблеми (со меѓународно значење) со перспектива за нивно решавање. Така во овој 21 век самитот премина во форум на дијалог меѓу државите, спроведен на највисоко ниво.

РАЗГРАНИЧУВАЊЕ НА САМИТИТЕ ОД ДРУГИТЕ БИЛАТЕРАЛНИ И МУЛТИЛАТЕРАЛНИ СРЕДБИ

Самитите треба да се разграничат од многу видови средби на највисокиот државен врв, како што се: церемонијалните состаноци; државните погребии кои можат да имаат дипломатска функција и да се соодветни инструменти за дипломатска сигнализација и комуникација; и персоналната дипломатија, карактеристична за лидерите на САД и лидерите на Европската унија. Последнава е особено продлабочена помеѓу САД и Велика Британија (Тони Блер и Џорџ Буш, Реган и Тачер), САД и поранешниот Советски Сојуз (Реган и Горбачов), лидерите на САД и Руската Федерација (Барак Обама и Дмитриј Медведев). Денес персоналната дипломатија уште се нарекува и телефонска дипломатија.

Исто така, она што навидум изгледа како самит не е секогаш тоа. Како и владетелите во минатото, така и денес челниците на државите и владите, се среќаваат во најразлични прилики, како што се сесиите на Генералното собрание на ООН, или пак на неофицијални посети и високи државни погребии. Таканаречените приватни состаноци на врвот на државите и владите, се чести како и приватните средби на владеечките династии во минатото (семејни средби).

Многу често не се прави разликување помеѓу самити и состаноци на високи државни претставници (но не највисоки). Недоразбирањето најчесто произлегува од третманот што го добиваат средбите на високо ниво од страна на медиумите. Самит не е состанок на министрите за надворешни работи, како што се состаноците на Министрите за надворешни работи на државите членки на Европската унија и покрај тоа што таквите министерски средби може да го расчистат патот за одржување на самити.

Медиумите и новинарите имаат тенденција овие средби да ги ословат како самити, кои самите по себе не кореспондираат со терминот “самит”, на тој начин создавајќи конфузија.

Со цел да се надмине ова недоразбирање се воведоа **два критериуми кои треба да ги исполнува еден самит** (Дан, 1996а):

- Првиот суштински елемент е **учество на највисоките претставници на држави и влади** и други меѓународни субјекти (НАТО, Европска унија, ОБСЕ, ООН...). Комуникацијата помеѓу лидерите е поинаква од приватните средби и телефонските разговори, затоа што при одржувањето на самитите, лидерите комуницираат по точно утврден протокол.
- Исто така најчесто **самитите немаат институции и точно определена администрација и секретаријат** (администрацијата која врши логистика и административна поддршка на потребите на самитот е всушност администрацијата на конкретната држава која е домаќин на самитот).

ВИДОВИ САМИТИ

Постојат различни критериуми врз чија основа се врши категоризација на самитите (Дан, 1996а). Во теоријата најчеста е поделбата на: **билатерални и мултилатерални** (формален критериум) и **регионални и светски** (географски критериум). Потоа треба да се направи дистинкција, врз основа на нивната цел. Ова не е едноставна работа, поради фактот што не постои ограничување во однос на изборот на тема, која е основа за одржување на самитот. Самитите помеѓу САД и СССР секогаш се однесувале на контрола на вооружувањето. НАТО самитот, кој беше јубилеен, во 1990 година имаше за цел да го утврди "стратегискиот концепт", но доби поинаков тек поради случувањата на Косово и при тоа Косово доби приоритет и ја засени првобитната агенда. Таканаречениот "Заклучок на претседателот", публикуван по секој состанок на Европскиот совет содржи решенија и одлуки, апропо проблеми од областа на политиката, економијата, проширувањето на ЕУ, екологијата и многу други области.

Според Рејнолдс (Меколистер, 1993), **самит е форум на дијалог помеѓу државите спроведен на највисоко ниво**. Рејнолдс обрнува внимание на технологијата на самитите како еден од предусловите за нивна успешност. Според него постојат **персонални самити**, со фокус на тенденцијата на два лидери, да изнајдат решение во врска со определени проблеми (како што е Минхенскиот и Виенскиот). Постојат **пленарни самити**, каде персоналните средби се балансирани со учество на специјалисти и советници, кои исто така даваат свој придонес во разрешување на конкретни проблеми, кои се тема на интерес (и причина) за одржување на самитот (Јалта и Камп Дејвид). Рејнолдс наведува и постоење на **прогресивни самити**, кои ги носат карактеристиките на персоналните и пленарните самити, каде средбите се дел од серија на состаноци, помеѓу лидери и специјалисти на пониско ниво: Москва 1972 (Никсон, како претседател, Кисинџер како специјалист).

И на крај, овој аналитичар ги наведува **институционализираните самити**, во

кои националните лидери се среќаваат на точно определени интервали, поддржани од голема бирократската инфраструктура (Самитот на ОБСЕ).

ИСТОРИСКИ ОСВРТ НА САМИТИТЕ

Самитите се составен дел од меѓународното секојдневие. Стари се колку што постои и човештвото, т.е. првите човечки заедници, организирани на ниво на држави. Во средниот век, историјата бележи бројни средби помеѓу кралеви и императори (билатерални или мултилатерални средби).

Глобална оценка е дека човечката историја ги бележи самитите или како начин на постигнување на мир или како пропуштена можност да се постигне согласност и да се донесат решенија во контекст на конкретни постоечки проблеми. Изразот “самит” за прв пат се применува за средбата на лидерите помеѓу спротивставените сили во светот на блоковската поделеност во 1955 година, кога во Женева се среќаваат лидерите на четирите светски сили: САД, СССР, Велика Британија и Франција (Меколистер, 1993). Потсдам е запомнат во човечката историја како место каде Сталин, Труман и Черчил се состануваат за да го утврдат новиот европски поредок, по Втората светска војна. Подоцна во текот на Студената војна ќе дојде до неколку самити помеѓу лидерите на САД и СССР. Со Елисејскиот договор⁵⁰ помеѓу Германија и Франција во 1963 година, се постави основа и обврска за одржување на билатерални средби помеѓу шефовите на државите на двете земји два пати годишно. Од 1970 година челниците на државите и владите на Европската унија (во тоа време Европската Заедница), се состануваат два до три пати годишно што доведе до донесување на Мاستришкиот договор⁵¹. Од групата на регионални самити би ги издвоил: Афричкиот самит на Африканската Унија, самитот на земјите од Коменвелтот. Од глобалните самити познати се: Глобалните самити за заштита на Земјата кои се одржуваат во Рио, Светскиот социјален самит од Копенхаген и многу други.

⁵⁰ потпишан на 22.1.1963 од страна на францускиот генерал Шарл Де Гол и германскиот канцелар Конрад Аденауер. Оваа 2013 година одбележуваме 50 години од неговото потпишување, 50 години од француско-германското пријателство и процес на взаемна соработка, доверба и дијалог кое претставува успешен пример и модел за тоа како некогашни повеќевековни непријатели денес можат да бидат големи сојузници и двигатели не само на функционирањето на ЕУ, туку и на светските политички и економски текови.

⁵¹ Донесен 1992 година, стапи на сила 1993 г. со кој формално правно се воспостави Европската Унија.

Самитите на Европскиот совет се одржуваат на една иста локација. Додека, пак, самитите на Г8 се одржуваат на различни локации, но во релативно точно определено време (најчесто мај, јуни и јули). Во мултилатералната дипломатија не е исклучена можноста, местото на одржување на самитот да повлече многу несогласувања и различни ставови на земјите учеснички (Горциум, 1999:66). Во средниот век најчесто самитите се одржувале на сплавови, на средина на големи реки, се со цел да и се оневозможи на која и да било страна, учесничката на состанокот да го попречи неговото одржување. Такви состаноци се одржале помеѓу Рускиот Цар Александар и Наполеон на реката Нимен.

Во текот на 20-от век изборот на локација за одржување на самитите е една од најголемите и првата пречка, која треба да се надмине. За време на Втората светска војна, Сталин инсистирал самитите да се одржуваат на територии, кои се наоѓаат под влијание на советската влада (Техеран 1943, Москва 1944, Јалта и Потсдам 1945 година) (Горциум, 1999:67).

Во 1989 година пред состанокот на Буш и Горбачов се одржува предсамит со цел да се одреди локацијата на одржување на состанокот. По 2001 и падот на кулите близначки во Њујорк, процесот на одржување на самити и проблемот на одредување локација, доби нова димензија. Како последица на антиглобалистичките движења, масовните протести и демонстрации, пред одржувањето на важни самити, се наметна потребата од високо полициско и друго обезбедување на истите.

Денес спектакуларноста на овие средби се намалува, поради фактот што ваквиот начин на остварување на мултилатерална дипломатија стана пракса во последниве неколку децении. Самитите станаа вообичаен начин на разрешување на постоечки проблеми, особено оние со глобално значење.

ЗНАЧЕЊЕ НА САМИТИТЕ

Самитите еволуираа со промената на светскиот поредок (Дан, 1996b).

Со крајот на Студената војна и “помирувањето” на Истокот и Западот, како и на “Северот” и “Југот”, самитите се ослободени од идеолошкиот притисок кој го носеа 45 години. Понатаму, деколонизацијата и крајот на Студената војна го забрзаа процесот на глобализацијата. Создадоа од светот единствен простор во кој економијата и законите на пазарот се наметнаа како фундаментални. Се појави нужност од соработка, т.е. се создаде меѓузависност на глобално ниво. Се појавија нови проблеми и предизвици и на светските лидери им се наметна нужност од разрешување на истите. Самитите добија нова улога во овој нов светски тренд (Дан, 1996b). Тие се важен елемент на

меѓународната политика и преговорите. Претставуваат можност за воспоставување личен контакт помеѓу лидерите на земјите и шефовите на влади и се потенцијални стабилизатори на меѓународниот поредок. Но мора да се запомни дека, лидерите на државите не се експерти во комплексни области, како што се вооружувањето, трговијата и многу други прашања поставени во самит агендите. Исто така под притисок на факторот време и големите очекувања на јавноста, политичарите најчесто постигнуваат погрешни компромиси. Критичарите сметаат дека самитите ги притискаат политичарите и бирократите да постават погрешни приоритети, притиснати од факторот време, ресурси и енергија.

Од друга страна, необврзувачката моќ на одлуките донесени на овие средби многу често создава неодговорност на лидерите (учесници на овие средби). Тие не се чувствуваат дури ни обврзани да ги пренесат резултатите и текот на самитот на политичката гарнитура во својата матична држава. Одлуките кои се донесуваат, често пати може да се засноваат на личен контакт и пријателство, повеќе отколку врз реални правни норми и принципи на меѓународното јавно право. Недоволното политичко искуство на некој политички лидер може да биде причина за неуспех на самитот.

Меѓутоа, дипломатијата на највисоко ниво, има и свои придобивки – можноста да се процени противникот за да се прилагоди сопственото однесување, се руши бариерата на недоверба, има пропагандна вредност – се праќа порака за сериозен пристап во решавањето на геополитичките проблеми.

Треба да се напомене дека овие средби создаваат можност, вешт државник, кој и покрај тоа што доаѓа од не многу моќна држава и држава која не е влијателен фактор во меѓународните односи, сепак, со својата вештина и брилијантност може да наметне донесување на решенија и одлуки полезни за сопствената држава.

Исто така самитите се настани кои не се омилени на диктаторите. Самитските средби имаат многу практични ефекти. Со цел да се избегне неуспешноста на самитите, бирократската машинерија е присилена да определи цели и рокови за донесување на одлуки, кои во друга ситуација би биле ставени настрана со цел да се решат подоцна или никогаш. Ветувањата кои се постигнуваат помеѓу лидерите за време на самитот, може да отворат нови врати и во домашната политичка дебата. И покрај необврзувачката моќ на одлуките, тие сепак даваат правец и основа за нормирање на многу области од глобалното општествено живеење. На самитите се поставуваат норми и стандарди кои би требало да се имплементираат од страна на земјите учеснички на самитот, како и стандарди кои се прифаќаат од целокупната меѓународна заедница.

Со цел да ја зачува својата важност, самитот постојано треба да претрпува реформи и да се развива, следејќи го духот на новото време. Средбите треба да се

движат во правец на намалување на обемот и бројот на лица инволвирани во организирањето и одржувањето на самитите, како и да се намали медиумскиот спектакл што се прави од овие средби. Самитите треба да бидат добро организирани и пред нивно одржување експертскиот тим да изврши елиминација на сите поситни проблеми и прашања, како би можеле највисоките претставници, на самитите, да се сконцентрираат на решавање на поголемите и посуштински проблем и предизвици ("Помалку е секогаш повеќе!" - се мисли на обем на проблеми. Колку е помал бројот на прашањата кои се разгледуваат на самитите, толку е поголем квалитетот на одлуките). Според Вилман, денес самитите се драматурзи на процесот на глобализација и се иднина на меѓународната политика (Вилман, 2000).⁵² Резултатите од самитите многу ретко се гледаат ведаш. Одлуките и решенијата на овие средби, многу повеќе отвараат врати во иднина и создаваат основа за долгорочна соработка помеѓу земјите учеснички на самитите.

САМИТИТЕ НА НАТО (СОСТАНОЦИ НА СЕВЕРНОАТЛАНСКИОТ СОВЕТ)⁵³

Самитите на НАТО обезбедуваат периодични можности за шефовите на држави и влади на земјите-членки да дадат стратешки насоки за правецот на развој на Алијансата, со цел приспособување на актуелните геополитички состојби. Преку учеството на овие самити се покажува единство и се дава поддршка на усвоените одлуки. Тие се всушност состаноци на САС (главното одлучувачко тело) на највисоко ниво. Од основањето на НАТО во 1949 г. до денес се одржаа 25 такви средби. Последниот се одржа во Чикаго, САД, 20-21 мај, 2012 година.

- **Агенди на самитите**

НАТО самитите се ефективни состаноци на Северноатланскиот Совет, главното тело на Алијансата во процесот на креирање политики и одлучувањето. Во контекст на политичкото значење на овие состаноци, точките од агендата кои се предмет на поединечно разгледување обично се однесуваат на прашања од севкупната политика, стратешкиот развој на Алијансата, проширување на нејзините безбедносни задачи заради справување со современите безбедносни предизвици, внатрешната структура на Алијансата, одржувањето на воените капацитети, политиката на отворена врата кон потенцијалните нови членки, контрола на вооружувањето како и натамошно унапредување и развивање на односите со земјите партнери, не-членки, кои се засноваат на дијалог и соработка.

⁵² Питер Р. Вилман е шеф на меѓународниот оддел на Конрад Аденауер фондацијата со седиште во Св. Августин, Германија.

⁵³ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50115.htm

- **Важни одлуки**

Повеќето самити на НАТО се сметаат за пресврт во еволуцијата на Алијансата.

На пример, на првиот самит по Студената војна, одржан во Лондон 1990, беа дадени предлози за равивање односи со Централна и Источна Европа. Една година подоцна, во Рим, шефовите на држави и влади го објавија новиот Стратегиски концепт како одраз на новата безбедносна средина, а издаден како јавен документ за прв пат. На истиот самит, НАТО го воспостави Северно атланскиот Совет за соработка – форум за дијалог меѓу НАТО и земјите партнери од Европа, Централна Азија и Кавказ.

Во 1997, на самитите во Париз и Мадрид беа поканети да стапат во формално членство во НАТО првите држави од поранешниот Варшавски Пакт – Чешката Република, Унгарија и Полска, а беа воспоставени партнерства меѓу НАТО и Русија и Украина, додека пак на самитот во Прага, 2002-та, се дадоа големи заложби за подобрување на капацитетите на Алијансата, како и трансформирање на воената, командна структура, во контекст на нападите врз САД од 2001-та.

- **Имплементација на одлуките**

Воспоставена пракса е, се она што е важно и она што било одлучено, да биде содржано во самитската декларација или коминике. Тие се јавни документи во кои се образложени одлуките на Алијансата и реafirмирање на поддршката на сојузниците за одредени аспекти од политиките на НАТО.

- **Време и локација**

Од основањето на НАТО до завршувањето на Студената војна – за период од 40 години – одржани се 10 самити. Од 1990 година, нивното одржување се интензивира, со цел да се одговори на промените кои ги донесоа новите безбедносни предизвици. Вкупно се одржани 24 самитски средби во периодот 1949-2012 година.

Во поглед на локацијата, самитите се одржуваат во една од земјите членки, вклучително и Белгија – седиштето на НАТО. Членките доброволно се пријавуваат да бидат домаќини на самитот и по евалуацијата на сите понуди, САС⁵⁴ ја донесува конечната одлука за локацијата.

Последниве години, локациите на одржување на самитите имаат тематско значење. На пример, на Самитот во Вашингтон, во 1999 се одбележани 50 години од потпишувањето на Северноатланскиот договор во тој град (4 април 1949). Истанбул, кој беше домаќин на самитот во 2004-та, ги поврзува Европа и Азија и е местото каде што Алијансата ја започна Истанбулската иницијатива за соработка. Оваа иницијатива има за цел да ја поттикне врската меѓу НАТО и поширокиот регион на Блискиот Исток.

⁵⁴ Кратенка која се користи во трудот за Северно атланскиот (НАТО) Совет.

- Преглед на некои од поважните самитски средби⁵⁵

- **Париз, 16-19 декември 1957** – реафирмација на главните цели и единството на Алијансата, подобрување на координацијата и организацијата на НАТО силите, признавање на потребата за поблиски економски врски и соработка во согласност со чл. 2 од договорот (Ружин, 2010:359), со цел елиминирање на конфликтите во меѓународната политика.

- **Брисел, 29-30 мај 1975** – дадена е поддршка за успешно завршување на преговорите во рамките на Конференцијата за безбедност и соработка во Европа / КЕБС, која резултира со потпишување на Завршниот акт од Хелсинки, 1975 година.

- **Бон, 10 јуни 1982** – пристапување на Шпанија, усвојување на Декларацијата од Бон со која се поставуваат шест точки за соработка во рамките на Програмата за мир и слобода, објавување на изјавите на челниците на Алијансата за целите и политиките во контекст на контролата на вооружувањето и разоружување, интегрираната одбрана на НАТО.

- **Брисел, 29-30 мај / 4 декември 1989** – Декларација по повод 40 години од постоењето на Алијансата, воведување нови иницијативи за контрола на вооружувањето, зајакнување на политичките консултации, подобрување на соработката Исток-Запад. Наспроти крупните промени во Централна и Источна Европа и изгледите за крајот на поделбата Исток-Запад, со спуштање на „железната завеса“, американскиот претседател Буш се консултира со лидерите на Алијансата по неговата средба со претседателот Горбачов на Малта. Во текот на одржувањето на самитот, лидерите на земјите членки на Варшавскиот пакт ја осудија инвазијата врз Чехословачка во 1968 година и се оградиле од доктрината на Брежњев за ограничен суверенитет.

- **Рим, 7-8 ноември 1991** – објавување на неколку клучни документи: за прв пат беше објавен Стратегискиот концепт како клучен акт кој го води НАТО во следната фаза од неговата еволуција, Римската Декларација за мир и соработка и изјавите за развојот на настаните во Советскиот Сојуз и состојбите во поранешна Југославија.

- **Брисел, 10-11 јануари 1994** – лансирање на иницијативата Партнерство за мир (ПЗМ) како еден од моделите на Алијансата за создавање тесни врски со држави кои не се членки, прифаќање на концептот за комбинирани, заеднички работни групи и други мерки за развој на Европскиот безбедносен и одбранбен идентитет, реафирмирање на подготвеноста на Алијансата за извршување воздушни напади како поддршка на целите на ООН во Босна и Херцеговина.

⁵⁵ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50115.htm

○ **Париз, 27 мај 1997** – потпишување на основачкиот акт за меѓусебни односи, соработка и безбедност меѓу НАТО и Руската Федерација, во кој е наведено дека *НАТО и Русија повеќе не се непријатели и се воспоставува Заедничкиот Постојан Совет НАТО-Русија*.

○ **Мадрид, 8-9 јули 1997** – покани до Чешката Република, Унгарија и Полска да ги започнат разговорите за пристапување, реафирмација на политиката на отворени врати кон потенцијалните нови членки, потпишување на Повелбата за посебно партнерство меѓу НАТО и Украина, реформа на воената командна структура и специјална декларација за БиХ.

○ **Вашингтон, 23-24 април 1999** – јубилеен самит (50 години од постоењето на НАТО Пактот), Алијансата ја потврди решеноста да стави крај на репресиите врз етничкото албанско население на Косово од страна на претседателот Милошевиќ, *Република Македонија стана официјален кандидат за членство во Алијансата и го потпиша Акциониот план за членство*, повторно беше ревидиран Стратегискиот концепт, зајакнување на активностите во рамките на Медитеранскиот дијалог – соработка со земјите од регионот на Медитеранот на полето на безбедноста и стабилноста, учествуваат 7 држави: Алжир, Тунис, Мароко, Египет, Израел, Јордан и Мавританија.

○ **Прага, 21-22 ноември 2002** – упатена официјална покана до Бугарија, Естонија, Летонија, Литванија, Романија, Словачка и Словенија да ги започнат преговорите за членство, усвојување на Воениот концепт за одбрана од тероризмот, одлука за поддршка на земјите членки на операциите во Авганистан.

○ **Букурешт, 2-4 април 2008** – упатување официјална покана до Албанија и Хрватска да ги започнат преговорите за членство, *изостана поканата за Република Македонија и покрај тоа што се признава нејзиниот придонес во операциите на НАТО, одржувањето на меѓународниот мир и безбедност, реформските процеси и исполнувањето на критериумите за членство (политички, правни и воени), поради противењето на Грција беше донесен заклучок дека поканата за Македонија ќе биде упатена веднаш штом се постигне заемно прифатливо решение за спорот околу името⁵⁶*.

○ **Лисабон, 19-20 ноември 2010** – беше објавен новиот Стратегиски концепт, се состои од неколку елементи: широк пристап кон безбедноста, вклучувајќи ги политичките, економските социјалните и еколошките фактори, посветеност на

⁵⁶ нелегален и наметнат спор од страна со оглед на фактот дека името на државата никаде не претставува критериум и услов за нејзино членство во меѓународна организација.

трансатланските односи, одржување на воените капацитети, менаџирање со кризи и спречување на конфликти, контрола на вооружувањето, разоружување и непроизводство на нуклеарно оружје, развивање стратешки партнерства со држави нечленки, засновани на дијалог и соработка, политика на отворена врата кон потенцијалните нови членки (Ружин, 2010:33). Беше донесена одлука за развивање на одбранбен ракетен систем на НАТО за заштита на населението и територијата на Европа, во насока на распоредување воени трупи за заштита од евентуални напади со балистички ракети, беше поканета и Русија да соработува како дел од пошироката рамка на односи со НАТО, беше потпишан договор за развој на политики во делот на заштита на НАТО од сајбер напади и акционен план, реструктурирање на воената команда.

○ **Чикаго, 20-21 мај 2012** – Лидерите на НАТО членките утврдија стратегија за пренесување на одговорноста за безбедноста врз авганистанските сили до крајот на 2014 година, што значи повлекување на поголем дел од воените трупи на НАТО од овој регион, посветеност на една нова пост-2014 мисија за обука, совети и пружање помош на авганистанските сили. Беше усвоен и нов пакет на мерки и упатства како дел од новата одбранбена политика за контра-терористички операции.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Наспроти очекувањата дека западниот воен сојуз по крајот на студената војна ќе се замени со европски систем на одбрана темелен на ЕУ, целта на својот иден опстанок НАТО ја најде во т.н. мисии надвор од територијата (out of area) на државите членки. Првата таква мисија беше изведена во 1995 година во БиХ додека последната воена интервенција беше во Либија во 2011 година.

Иако овие операции ја покажаа супериорната воена сила на НАТО, нивните политички ефекти станаа предмет на многу спорови како меѓу самите членки така и на главните партнери во светот. За Русија, на пример и понатаму е неприфатливо ширењето на оваа организација, инсталациите на ракетниот штит во Европа но и било какво ангажирање на НАТО во Сирија.

Поради тоа неодамнешниот самит на оваа организација во Чикаго беше можност да се оценат резултатите кои НАТО ги постигна последните години, но и да се утврдат неговите цели во светот во кој повеќе го нема Советскиот Сојуз и Варшавскиот Пакт, како и неоспорната доминација на САД, каква што постоеше претходните 20 години. Според бројот на учесниците, самитот беше историски, собра претставници од дури 50 земји, од кои 28 полноправни членки, иако овој впечаток донекаде остана во сенка на отсуството на Русија.

Во Чикаго се постигна договор за пренос на надлежноста во поголемиот дел на Авганистан на вооружените сили на оваа земја до средината на 2013 година и се потврди повлекувањето на воената мисија ИСАФ до 2014 година. Успешното завршување на воените мисии во Авганистан е главен безбедносен предизвик не само за НАТО, туку и за САД.

Од четирите фази НАТО ја прогласи првата фаза за проектот за изградба на ракетниот штит до 2020 година, за заштита на Европа од напади од правец на Блискиот исток, посебно од Иран. Во овој американски проект веќе се инвестирани неколку милијарди долари, а за сега се потпира врз моќниот радар во Турција, со ракети СМЗ инсталирани на фрегати во Медитеранот и пресретнувачи во Полска и Романија, додека командата ќе биде во американската воена база Рамштајн во Германија. Францускиот претседател Франсоа Оланд вели дека Русија и другите земји не треба да се чувствуваат загрозувани поради планираниот систем на одбрана на НАТО. И самиот бара услови за француска поддршка на антиракетниот штит, од трошоците и правилата на ангажирање, па се до индустриска поддршка од европските изведувачи. Сепак и проектот на антиракетен штит, како и НАТО во претходните децении, пружа рамка за американско присуство и влијание во европските безбедносни дејности.

Очигледно е дека опстанокот на НАТО лежи во неговата способност да се прилагоди на секаква нова безбедносно-политичка средина. По воениот ангажман во БиХ, каде во еден период делуваше како вооружена сила на ОН, потоа воените интервенции во поранешна Југославија, без добиен мандат од Советот за безбедност и мисиите за одржување на мирот во Република Македонија, НАТО еволуираше и од сојуз за одбрана на териториите на државите членки, се наметна како безбедносна заедница и за региони надвор од овие држави. Поради честите внатрешни судири, околу американските напади врз цели во Авганистан (2001), Ирак (2003) и учеството само на европски партнери во воените операции во Либија (2011), НАТО прибегна на лабаво но функционално партнерство, тестирано низ коалиција на држави кои по слободен избор учествуваат во една воена мисија.

Наспроти контроверзите и честите протести против организацијата, НАТО опстана и поради фактите кои многумина ги предвидуваат – дека тоа не е само воено-одбранбена организација, туку и **состојба на духот олицетворен во принципот дека секоја помисла за закана со или употреба на сила при решавање на било каков спор меѓу државите членки, е забранета** (пример Грција и Турција). Но, **дебатата дали НАТО треба да се глобализира или не, да ја прошири својата мисија или повторно да ја осмисли, се уште трае.**

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Дан Х., Д. (1996) „Дипломатија на највисоко ниво“: Скопје, НАМПРЕС
2. Дан Х., Д. (1996) „Еволуцијата на меѓународните самити“:
Њујорк, Макмилан Прес
3. Горциум В. (1999) „Советите и нивната функција во меѓународната политика“
4. Меколистер Р. (1993) „Самит дипломатија: Последиците од Студената војна“
5. Вилман П. (2000) „Улогата и агендата на дипломатијата на највисоко ниво“
6. Ружин, д-р Н. (2010) „НАТО во современите меѓународни односи“: Скопје,
Фондација „Фридрих Еберт“, Канцеларија Скопје

Веб страни

7. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50115.htm
(официјалната веб страна на Северноатланската организација)